

УДК 338.45, 332.1, 339.94

Д. В. Кропива, І. Ю. Крамар, д.е.н., професор

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна)

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Kropyva D, Kramar I., D.Sc. (Economics), professor

EXPORT POTENTIAL OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Вже майже два роки Україна знаходиться в стані війни з російськими агресорами. Це, безумовно, позначилося на можливостях української економіки, в т.ч. з точки зору надходжень від експорту продукції за кордон. Втрачено біля 20% території, на якій знаходились як крупні промислові гіганти, наприклад, металургійної, видобувної та переробної галузей промисловості (частини Донецької та Запорізької областей), так і великі, середні та малі підприємства аграрної сфери (Херсонська область). У 2022 році значна кількість підприємств з прифронтових міст було релоковано у західні області України і потрібен час для повноцінного нарощування ними виробничих потужностей. Частина підприємств різних галузей промисловості та аграрного сектору зруйновані в результаті воєнних дій і втрачені безповоротно.

Метою роботи є аналіз тенденцій зовнішньо-економічної діяльності підприємств України з точки зору реалізації їх експортних можливостей в нових економічних умовах.

Впродовж останніх років українськими та зарубіжними вченими розроблено чимало дієвих пропозицій щодо вдосконалення експортних стратегій підприємств різних галузей економіки. Аналіз впливу глобалізації на конкретні ринки, досвід створення зон вільної торгівлі для досягнення балансу між експортом та імпортом та диверсифікації експорту підприємцями різних країн [1-3] могли б стати у нагоді українським керівникам малих та великих підприємств, що займаються експортом своєї продукції. Однак, ні ці рекомендації, ні механізми і моделі, пропоновані українськими авторами [4-6] щодо розвитку і вдосконалення експортної діяльності підприємств в умовах мирного часу і, навіть, у перший період війни, не можуть бути застосовані ними повною мірою в нинішніх реаліях, тому що кардинально змінилися внутрішні і зовнішні чинники.

Наприклад, на підставі багатofакторного регресійного аналізу авторами [4] встановлено, що найбільший вплив на прибутковість експортно-орієнтованих підприємств у 2022 році мали основні фонди, навіть, при зростанні витрат на реалізацію на майже 54%. Однак, в умовах тривалого блокування польськими перевізниками нашого транспорту на кордоні з Польщею в листопаді 2023 року прямі витрати на транспортування зросли в 4 рази. Крім того, це призвело до зриву договорів щодо термінів поставок і завдає величезного удару по підприємствах, які експортують продукти харчування з обмеженим терміном використання. Втрати підприємств вже сьогодні обчислюються мільярдами гривень.

Значним джерелом експортних надходжень до бюджету України є вивіз за кордон зерна нового врожаю. Ускладнення логістики, обмеженість можливостей використання портів, навіть, за наявності «зернового коридору» у 2022 році, але значного періоду зупинки транспортування зерна морем, станом на листопад надходження зросли всього на 4,7 % порівняно з тим же періодом 2022 року [7].

Загалом, у 2022 році експорт товарів за даними Держстату України [7] становив 44148,8 млн. дол.США (64,9%) порівняно з 2021 роком, а за 9 місяців 2023 року – 27144,8 млн. дол., що складає 82,2% порівняно з відповідним періодом попереднього року. Як видно з малюнка, на початок 2022 року ми досягли зростання експорту

більш, ніж в 1,5 рази порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Але, на кінець року виручка від експортних операцій знизилась у 2,4 рази.

Рисунок 1. Темпи зростання (зниження) експорту товарів (у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком) [7].

Незважаючи на здійснення експортних операцій з більш, ніж 220 країнами світу, практично рік знадобився українським експортерам для того, щоб змінити тенденцію спадання на тенденцію зростання. З березня 2023 року почалось поступове нарощування надходжень від зовнішньої торгівлі, але, навіть, порівняно з 2022 року, вони складають не більше 85,7%.

Важливим питанням є структура експорту. За 9 місяців 2023 року лише за невеликою кількістю товарів спостерігали зростання – порох і вибухові речовини (515,6%), цукор (264,0%), вироби борошномельнокруп'яної промисловості (154,8%), овочі (113,2%). Найменші темпи зростання експорту металів і виробів з них – цинку (6,8%), олова (13,%), нікелю (53,5%), чорних металів (52,5%) [8].

Для полегшення зовнішньо-економічної активності підприємств Урядом України прийнято ряд важливих рішень в галузі податкової політики [9], ведуться перемовини з країнами-партнерами, проводиться робота щодо вступу України в Європейський Союз. Таким чином, експортні можливості підприємств можна нарощувати, незважаючи на виклики і загрози воєнного стану, на сьогодні найважливішим питанням є розв'язання транспортного колапсу на кордоні з Польщею, нарощування експорту морським транспортом, створення сприятливого мікроклімату для бізнесу всередині країни.

Література

1. The effects of globalization on the market of consumption in Romania [Soare, I.](#), [Rahoveanu, M.M.T.](#), [Zeca, D.](#), [Zugravu, A.G.](#), [Rahoveanu, A.T.](#) *Proc. of the 29th Int. Business Information Management Association Conference* - 2017, pp. 989–996.
2. H. Kristjánsdóttir, S. Guðjónsson & G. Kristján Óskarsson. Free trade agreement (FTA) with China and interaction between exports and imports. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8(1) (2022) 1- 8. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-1-1-8>.
3. J. Wagner. Is export diversification good for profitability? First evidence for manufacturing enterprises in Germany. *Applied economics*, 46 (33) (2014): 4083-4090. <https://doi.org/10.1080/00036846.2014.950797>
4. Крамар І. Ю., Мариненко Н. Ю. Експортно-орієнтована діяльність промислових підприємств як спосіб забезпечення розвитку Західного регіону України / І. Ю. Крамар, Н. Ю. Мариненко // Причорноморські економічні студії. Науковий журнал, 2019. Випуск 40. - С. 130-133.
5. The multifactor regression model for export-oriented sustainable management of enterprise profitability / [Savitskyi, A.](#), [Kramar, I.](#), [Nyzhnyk, V.](#), [Zeca, E.D.](#), [Marynenko, N.](#) // *CEUR Workshop Proceedings* This link is disabled., 2022, 3309, pp. 363–375.
6. V. Nyzhnyk, Ye. Rudnichenko, L. Bohatchyk, L. Kravchenko. Mechanism of Management of Foreign Economic Activity of Industrial Enterprises. *Proc. of the 6th Int. Conf on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019)*. URL: <https://doi.org/10.2991/smtesm-19.2019.7>
7. https://ukrstat.gov.ua/express/expres_u.html
8. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/zd/tsztt/arh_tsztt2023_u.html
9. Черкашин І. Зміни в податковому законодавстві України в умовах воєнного стану / Черкашин Інна, Крамар Ірина // III Міжнародна науково-практична конференція „Розвиток соціально-економічних систем в гео-економічному просторі“, 19 травня 2023 року. — Т. : ФОП Паляниця В.А., 2023. — С. 140–142.